

кого використання високих технологій під силу тільки регіональним адміністративним, виробничим і науковим органам управління. Ключовим моментом як державної, так і регіональної інноваційної діяльності є виділення регіональних ринків високих технологій і наукових відкриттів, центром яких повинні стати інноваційні біржі.

Отже, розвиток інноваційного процесу повинен стати одним з головних стратегічних пріоритетів України на сучасному етапі переходу до ринкових відносин, а державна програма інноваційного менеджменту – важливою умовою виходу держави з економічної кризи.

УДК 655.1./3:001.83

ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО КНИГОВИДАННЯ

О.М. Боженко

Аналізується сучасний стан національного книговидання, обґрунтовується потреба в підготовці державної програми його розвитку, значне місце в якій відведено використанню науково-технічного потенціалу.

The present conditions of the national book publishing are analysed in the article. The necessity of creation of state development program of publishing is also proved here. A considerable attention in that program should be concentrated on scientific and technical potential.

Книговидавча сфера в Україні за останнє десятиріччя зазнала значних структурних змін. Якщо до 90-х років функціонувало лише три десятки державних книжкових видавництв, то сьогодні маємо більше півтори тисячі видавництв і видавничих організацій різних форм власності, з них 22 державних. Організуються приватні поліграфічні та дистрибуторські фірми. Створюється конкурентне середовище, адекватне новим, ринковим відносинам. Однак стрімке збільшення книговидавничих структур поки що не вплинуло на поліпшення стану справ у національному книговиданні. Навпаки, сукупний річний наклад порівняно з початком 90-х років зменшився більш як у вісім разів. За даними Книжкової палати України, продовжується падіння обсягу книговидання. Так, якщо в 1990 році на 100 чол. населення України видано 334 примірники книг і брошур, у 1996 році 99,6 примірника, то у 2000 році – менше 40 примірників. Причини нинішнього тривожного стану вітчизняного книговидання криються у загальній економічній ситуації в країні. Галузь, як і народне господарство в цілому, зруйнована інфляцією. Виробничо-технічна база її перебуває у скрутному становищі, на поліграфічних підприємствах експлуатується застаріле устаткування. Кризовий стан вітчизняного поліграфічного машинобудування посилює залежність технічної бази поліграфічних підприємств від імпорту. Крім устаткування, майже 80% поліграфічних матеріалів – паперу, фарб, технічних тканин, офсетних пластин тощо – завозиться з-за кордону. Розробленою і затвердженою Указом Президента України в 1995 році „Державною програмою розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року” [1] передбачено цілий комплекс заходів з кардинального поліпшення стану справ у книговиданні. Серед головних цілей програми – удосконалення правових підвалин діяльності книгодрукування; удосконалення податкової політики; створення на базі існуючого наукового і виробничого потенціалу необхідної виробничої інфраструктури з випуску целюлози, паперу, картону, поліграфічних матеріалів, технологічного устаткування, запчастин; модернізація поліграфічної бази; поліпшення наукового, інформаційного, кадрового забезпечення видавничої галузі та інші. Проте через неможливість держави забезпечити фінансування програми переважна більшість її головних цілей і завдань не виконана.

Незважаючи на істотне збільшення кількості видавництв і видавничих організацій та активізацію їх діяльності, продовжується спад обсягів виробництва друкованої продукції, усе більше деформується якісна структура книговидання. Українське книговидання дедалі більше втрачає свої позиції. Особливо погіршилося становище з 1995 року, коли в Росії було прийнято Закон „Про державну підтримку засобів масової інформації і книговидання Російської Федерації” [2] та доповнення до Закону „Про митний тариф” [3], згідно з якими російські книговида-

ня і пресу звільнено практично від усіх податків та мита. Це дало великий поштовх розвиткові російської видавничої справи, і в результаті потужний потік російської літератури переливається через кордони України. Нині книжковий ринок України на 90% заповнений книгою, виданою в Росії, яка в півтора – два рази дешевша за українську і тим самим унеможливує конкуренцію з боку останньої. І головна тут причина – непомірний податковий тиск на українську книгу. Надії книговидавців на державну підтримку згідно з прийнятим у 1997 році Законом України „Про видавничу справу” не виправдалися, оскільки законодавча система в Україні побудована таким чином, що цей закон, а саме його положення щодо державної підтримки цієї справи, не є законом прямої дії. Тому введення пільгового оподаткування у книговиданні можливе лише за умови удосконалення податкового законодавства, передбаченого прийнятим у 2001 році Законом „Про внесення змін і доповнень до деяких законів України з питань оподаткування в частині, що стосується видавничої справи”. З введенням в дію цього закону створюється сприятлива система оподаткування для виробників книжкової продукції і на цій основі – можливість зниження собівартості вітчизняних видань.

Очевидним стає той факт, що без державної політики і державної програми розвитку національного книговидання, яке є однією з найважливіших ідеологічних засад, поліпшити стан справ у цій галузі неможливо. Необхідна державна стратегія розвитку національного книговидання. Серед її головних цілей важливе місце повинно займати кардинальне удосконалення виробничо-технічної бази книговидання. Безнадійно застарілі техніка і технологія державних поліграфічних підприємств повинні бути замінені сучасними, окремими вдосконаленнями тут не обійтися. Бо про яку якість і конкурентоздатність, цінову політику може йти мова, коли на підприємствах експлуатується устаткування, що пропрацювало 15 – 20, а то й більше років? Ні одне з державних підприємств неспроможне самотужки розв'язати проблему технічного переоснащення на новій сучасній основі, фінансувати освоєння виробництва нових видів продукції. Виробничі потужності таких підприємств використовуються вкрай недостатньо (на 30 – 40%), робітники не мають роботи, а отже, і заробітної плати. І в цей же час друкована продукція, потрібна державі, здебільшого замовляється в комерційних структурах і за кордоном.

Необхідні мобілізація державних коштів, надання державою пільгових довгострокових кредитів для створення конкурентоспроможних виробництв, оснащених на найвищому науково-технічному рівні. Треба організувати виробництво сучасного поліграфічного устаткування шляхом купівлі ліцензій на найновіші його види. Організація виробництва обладнання на вітчизняних заводах поліграфічного машинобудування можлива, для цього є необхідний науково-технічний потенціал, висококваліфіковані фахівці, інженери, наукові кадри. Сприятливі можливості для конкуренції за рахунок зниження собівартості створює низький рівень заробітної плати на вітчизняних підприємствах порівняно із закордонними.

Важливе місце в державній стратегії повинно бути відведене підготовці науково-технічної інтелігенції за рахунок державних відряджень талановитої молоді у відповідні наукові центри та університети світу із залученням для цих цілей коштів міжнародних організацій та іншої технічної допомоги, що надається Україні іноземними державами.

Розвиток видавничо-поліграфічного комплексу мають забезпечувати нова інноваційна політика, яка ґрунтується на реалізації кращих вітчизняних і зарубіжних науково-технічних розробок, використання для цього коштів підприємств, що раніше перераховувалися до Державного інноваційного фонду України. Заслугує на увагу створення технопарків (технополісів), інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, венчурних фірм. У числі пріоритетних напрямів діяльності одного з перших в Україні технопарків – створеного в 1999 році в Харкові Інституту монокристалів, серед засновників якого значиться відомий в Україні та за її межами Харківський завод поліграфічних машин, передбачено розробку та освоєння виробництва конкурентоспроможної високотехнологічної продукції для потреб поліграфії. Створення та функціонування технопарків потребує, поряд із законодавчим, нормативним і методичним забезпеченням, істотного удосконалення організаційного забезпечення цього процесу.

В умовах дефіциту державних коштів необхідно йти шляхом створення спільних підприємств із зарубіжними фірмами та науковими центрами, ширше залучати приватний капітал, інвестиції іноземних фірм, допомогу міжнародних фондів. Але для цього потрібні політична стабільність і впровадження економічних реформ.

Державна програма повинна містити найголовніші завдання, які слід віднести до найважливіших державних пріоритетів, і формування її повинні провести відомі вчені, провідні спеціалісти галузі книговидання.

1. Державна програма розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року. Основні положення. Затверджена Указом Президента України 28 лютого 1995 р., №158/95. 2. Российская Федерация. Федеральный Закон „О государственной поддержке средств массовой информации и книгоиздания Российской Федерации“. Принят Государственной Думой 18 октября 1995 г. 3. Российская Федерация. Федеральный Закон „О внесении дополнений в Закон Российской Федерации „О таможенном тарифе“. Принят Государственной Думой 18 октября 1995 г.

УДК 386.9:083

ДЕЯКІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ МАКРОСЕРЕДОВИЩА КНИЖКОВОГО РИНКУ

М.М.Масловатий

Розглядаються деякі фактори макросередовища книжкового ринку та їх вплив на сучасне становище видавництва. Накреслені можливі напрямки усунення або послаблення негативних факторів на дальший розвиток видавничої справи в Україні.

The article examines several factors of macroenvironment of book market, their influence on hresent teim conditions of publishing hauses and the spot of some participants of publishing business; possible directions of elimination or weakening of negative factors on fur ther development of publishing business in Ukraine are drawn.

За класичною теорією маркетингу фактори макросередовища ринку розглядають у такій сукупності: демографічні, економічні, природні, науково-технічні, політичні, культурного порядку. На ситуацію на книжковому ринку України впливають всі означені фактори, і вони заслуговують на детальний аналіз як в сукупності їхнього впливу, так і еліміновано. Метою такого аналізу є пошук шляхів посилення дії позитивних факторів і послаблення впливу негативних сил макросередовища на удосконалення книжкової справи на сучасному етапі становлення і розвитку ринкових відносин.

До соціально-економічних факторів макросередовища ринку умовно можна віднести економічні й політичні та фактори культурного порядку. Хоча опосередковано на соціально-економічні фактори впливають також природні і науково-технічні фактори, які, власне, і складають інфраструктуру видавничо-поліграфічного комплексу.

Деякі проблеми впливу факторів макросередовища на книжковий ринок вже були предметом дослідження автора [див.: М.Масловатий. Видавничо-поліграфічний комплекс України і фактори макросередовища ринку // Палітра друку, 1994, №1], але, по-перше, за час після опублікування статті відбулися в країні певні зміни, а, по-друге, у згаданій роботі залишилися осторонь фактори культурного порядку. На нашу думку, саме вони відіграють нині основну роль в становищі і перспективах розвитку видавничої справи в Україні.

Сьогодні в Україні створюється суспільство, яке здебільшого не потребує або потребує в дуже обмеженій кількості видавничої продукції. Члени його переважно книжок не купують. Причинами цього, на наш погляд, є недоліки шкільної і вищої освіти, поява у видавництв могутніх галузей-конкурентів, низька платоспроможність більшості населення, обмежене державне фінансування бібліотек, маркетингова короткозорість керівництва більшості державних і приватних видавництв. Спробуємо більш детально проаналізувати названі чинники.

Недоліки шкільної освіти. Передусім йдеться про вкрай незадовільне забезпечення учнів підручниками: за різними джерелами, один підручник припадає на 2–4 учнів. Дуже мало видається хрестоматій з предметів, наочних посібників, методичних видань для викладачів, дешевих серій і бібліотечок з програмної і науково-популярної літератури. Таке становище спричиняє занижену вимогливість до учнівських знань, учні не привчаються самостійно працювати з книгою. Крім дуже дорогих (хороших як за змістом, так і за оформленням) різноманітних дитячих енциклопедичних видань, майже немає дешевших науково-популярних (ті, кому